

Hromadná pripomienka skupiny mimovládnych organizácií k návrhu novely zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 578/2004 Z. z. o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti, zdravotníckych pracovníkoch, stavovských organizáciách v zdravotníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zuzana Zvolenská
ministerka zdravotníctva SR
Ministerstvo zdravotníctva SR
Limbová 2
P.O.BOX 52
837 52 Bratislava

Bratislava, Košice dňa 18. decembra 2013

V súlade s čl. 14 Legislatívnych pravidiel vlády SR v znení uznesenia vlády SR č. 680 zo dňa 6. 12. 2012 týmto predkladáme hromadnú pripomienku k návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa **zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 578/2004 Z. z. o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov**, ktorý bol dňa 10. decembra 2013 predložený na medzirezortné pripomienkové konanie ministerkou zdravotníctva SR – rezortné číslo materiálu 10881-OL-2013; materiál je dostupný na

<https://lt.justice.gov.sk/Document/DocumentDetails.aspx?instEID=-1&matEID=6893&docEID=343731&docFormEID=-1&docTypeEID=1&langEID=1>

Hromadnú pripomienku predkladajú:

Občan, demokracia a zodpovednosť
Poradňa pre občianske a ľudské práva
Ženské kruhy

Na zastupovanie verejnosti v rozporovom konaní sú oprávnené tieto osoby:

Mgr. Janka Debrecéniová, MJur., PhD., Občan, demokracia a zodpovednosť,
Ing. Ľubica Trubíniová, Občan, demokracia a zodpovednosť,
Mgr. Zuzana Lafférová, OZ Ženské kruhy,
Ing. Zuzana Krišková, PhD., OZ Ženské kruhy,
Mgr. Vanda Durbáková, Poradňa pre občianske a ľudské práva,
Mgr. Stanislava Liptáková, Poradňa pre občianske a ľudské práva

Touto hromadnou pripomienkou žiadame vypustiť ustanovenie § 79 ods. 1 písm./ zr) z bodu 20 Návrhu novely zákona.

Predložená hromadná pripomienka má zásadný charakter.

Odôvodnenie:

Navrhovaná novela zákona ukladá poskytovateľovi zdravotnej starostlivosti povinnosť *bezodkladne oznámiť orgánom sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately opustenie zdravotníckeho zaradenia matkou po pôrode bez dieťaťa alebo s dieťaťom bez súhlasu poskytovateľa, ak nejde o ženu, ktorá písomne požiadala o utajenie svojej osoby v súvislosti s pôrodom.*

Navrhovaná právna úprava predstavuje porušovanie práv žien a detí a ako taká je v rozpore s vnútroštátnou antidiskriminačnou legislatívou, s Ústavou SR, s právom EÚ a s medzinárodnými dohovormi na ochranu ľudských práv a slobôd, ktoré Slovenská republika ratifikovala a ktoré majú v mnohých ohľadoch prednosť pred vnútroštátnou legislatívou.

Navrhovaná právna úprava je teda v rozpore so základnými ľudskoprávnymi štandardmi obsiahnutými v zákonoch, ústave, práve EÚ a medzinárodných ľudskoprávnych dohovoroch, ako aj v dokumentoch Svetovej zdravotníckej organizácie, a to z nasledovných dôvodov:

Navrhovaná právna úprava predstavuje porušenie práva ženy na súkromie a na ochranu jej fyzickej a duševnej integrity garantovanú Ústavou SR a medzinárodnými dohovormi na ochranu ľudských práv¹ – pretože bráni ženám slobodne sa rozhodovať o svojom vlastnom tele, a okolnostiach, za akých im bude poskytovaná zdravotná starostlivosť po pôrode. Napríklad Výbor OSN pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva vo svojom Všeobecnom komentári č. 14 (*Hmotnoprávne otázky vyvstávajúce z implementácie Medzinárodného dohovoru o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach* z r. 2000) zdôrazňuje, že právo na zdravie zahŕňa „právo kontrolovať svoje zdravie a telo, vrátane sexuálnej a reprodukčnej slobody“².

Navyše v zmysle platnej vnútroštátnej úpravy a medzinárodných dohovorov má každá žena právo rozhodovať o okolnostiach pôrodu a s ním súvisiacou poskytnutou zdravotnou starostlivosťou. Právo ženy slobodne rozhodovať o okolnostiach pôrodu už judikoval aj Európsky súd pre ľudské práva v Štrasburgu v ním vydanom rozhodnutí v prípade *Ternovszky proti Maďarsku* zo dňa

¹ Okrem iných napr. čl. 16 Ústavy SR a čl. 8 Európskeho dohovoru o ochrane základných ľudských práv a slobôd

² Pozri ods. 8 tohto všeobecného komentára.

14.12.2010³, kde zároveň zdôraznil, že „[p]rávo voľby v záležitostiach pôrodu dieťaťa zahŕňa právnu istotu, že táto voľba je zákonná a nie je predmetom sankcií – priamych či nepriamych“⁴. Európsky súd pre ľudské práva v uvedenom prípade jasne potvrdil, že súkromný život je veľmi široký pojem, ktorý okrem iného zahŕňa aj právo na rešpektovanie rozhodnutia stať alebo nestáť sa rodičom – v ktorom je obsiahnuté aj právo zvoliť si okolnosti, za ktorých sa pôrod udeje. Súd osobitne zdôraznil, že toto rozhodnutie je otázkou osobného rozhodnutia matky.⁵

Navrhovaná právna úprava teda porušuje právo žien na súkromný život, ktorý v zmysle judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva zahŕňa aj právo na rešpektovanie osobného rozhodnutia matky zvoliť si okolnosti pôrodu (či sa pôrod udeje v domácom prostredí alebo nemocnici) a logicky teda aj okolnosti bezprostredne nadväzujúcej popôrodnej zdravotnej starostlivosti. Rozhodnutia tohto súdu sú záväzné aj pre Slovensko ako členský štát Rady Európy.

Každá žena a dieťa má v zmysle platných právnych predpisov **právo na poskytnutie zdravotnej starostlivosti**. Poskytovateľ nesmie osobu postihovať alebo znevýhodňovať preto, že si uplatňuje svoje práva podľa tohto zákona.⁶ Žiaden právny predpis neukladá žene povinnosť po pôrode byť s dieťaťom hospitalizovaná určitý čas v nemocnici (a aj keby jej takúto povinnosť ukladal, bola by v rozpore s ústavným poriadkom SR a medzinárodným právom).

Navyše **na poskytnutie zdravotnej starostlivosti** sa vyžaduje **informovaný súhlas**. V zmysle platných právnych predpisov informovaný súhlas je preukázateľný súhlas s poskytnutím zdravotnej starostlivosti, ktorému predchádzalo poučenie poskytnuté zdravotníckym pracovníkom/čkou zrozumiteľne, ohľaduplne, bez nátlaku, s možnosťou a dostatočným časom slobodne sa rozhodnúť, pričom je zároveň povinný informovať okrem iného o povahe, následkoch a rizikách poskytnutia zdravotnej starostlivosti, o možnostiach voľby navrhovaných postupov a rizikách odmietnutia zdravotnej starostlivosti.⁷

Poskytovateľ je teda v zmysle platnej legislatívy povinný poskytnúť každej žene zrozumiteľným spôsobom všetky informácie týkajúce sa možných rizík, ak žena po pôrode prejaví záujem o odchod zo zdravotníckeho zariadenia spoločne so zdravým novorodencom, resp. rozhodne sa pre ambulantný pôrod bez následnej hospitalizácie jej a dieťaťa v nemocnici. Po získaní všetkých relevantných informácií je na rozhodnutí ženy zväziť riziká a rozhodnúť o spôsobe a mieste poskytovanej zdravotnej starostlivosti. Poskytovateľ zdravotnej starostlivosti musí toto rozhodnutie ženy rešpektovať, podporujúc autonómiu jej voľby a nerozhodovať za ňu, a zároveň jej vytvoriť podmienky pre praktickú realizáciu tohto rozhodnutia. Navrhovaná právna úprava len podporuje paternalistický prístup zdravotníckeho personálu, ktorý v praxi často rozhoduje namiesto ženy, čo je pre ňu vhodné namiesto rešpektovania jej slobodnej voľby. Paternalistický prístup pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti vytkol Slovenskej republike aj Európsky súd pre ľudské práva.⁸ Navrhovaná právna úprava **prakticky núti ženy byť hospitalizované po pôrode v nemocnici spoločne s novorodencom bez ohľadu na to, či by si to priali alebo nie** (v opačnom prípade sa vystavujú riziku, že poskytovateľ zdravotnej starostlivosti túto skutočnosť oznámi orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately a možným rizikám z toho vyplývajúcich). Takýto zásah do práv žien a ich integrity je v demokratickej spoločnosti oficiálne sa hlásiacej k ochrane ľudských práv neprípustný.

³ Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva v Štrasburgu zo dňa 14.12.2010, sťažnosť č. 67545/09, dostupný v anglickom jazyku na <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-102254>

⁴ Ods. 24 rozsudku.

⁵ Pozri odseky 22 a 24 rozsudku.

⁶ Pozri ust. § 11 zák. č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov

⁷ Pozri ust. § 4 ods. 4 a ust. § 6 zák. č. 579/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v platnom znení.

⁸ Pozri rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva v Štrasburgu zo dňa 8.11.2011 v prípade *V.C. proti Slovenskej republike* dostupný v slovenskom jazyku na <http://poradna-prava.sk/wp-content/uploads/2011/11/VC-proti-Slovensku-rozsudok-ESLP-SK.pdf>, ods.114

Je ostatne povinnosťou štátu zabezpečiť adekvátnu zdravotnú starostlivosť žene aj dieťaťu aj mimo nemocnice, ak o to prejaví záujem, a to napr. aj vo forme starostlivosti poskytovanej pôrodnými asistentkami, pediatrami/ pediatričkami a pod., tak ako to je bežné v mnohých civilizovaných krajinách Európy a sveta. Aj vo vyššie citovanom prípade *Ternovszky proti Maďarsku* Európsky súd uviedol, že vnútroštátne právo by malo obsahovať predpisy, ktoré budú venovať náležitú pozornosť právu matky slobodne sa rozhodovať o okolnostiach pôrodu.⁹ Poukázal tiež na to, že ak v súvislosti s právom ženy slobodne sa rozhodovať o týchto okolnostiach absentuje špecifická a komplexná legislatíva, obmedzuje to slobodu rozhodovania sa ženy.¹⁰ Z hľadiska medzinárodného a ústavného práva by teda predmetom diskusie v SR v súvislosti s poskytovaním pôrodnej a popôrodnej starostlivosti nemalo byť to, ako trestať ženy za realizáciu ich práva na slobodné rozhodovanie sa o okolnostiach pôrodu a s tým súvisiacou zdravotnou starostlivosťou (v tomto prípade ich práva na opustenie zdravotníckeho zariadenia so zdravým novorodencom), ale to, ako túto zdravotnú starostlivosť komplexne a kvalitne zabezpečiť aj v domácom prostredí žien. Len tak možno totiž hovoriť o reálnom napĺňaní ústavne a medzinárodne garantovaných práv.

Riešením dosiahnutia dostatočnej zdravotnej starostlivosti pre matku a novorodenca je zabezpečenie ošetrovateľskej starostlivosti v domácom prostredí. Hoci historicky na našom území takáto starostlivosť bola poskytovaná (terénne ženské sestry, ktoré kvalifikovane zabezpečovali návštevnu službu žien v šestonedelí a vykonávali základnú prenatálnu starostlivosť) a licencované pôrodné asistentky dnes majú kompetencie túto starostlivosť poskytovať, v súčasnosti je táto forma starostlivosti prakticky nedostupná.

Považujeme za potrebné poznamenať, že domáca ošetrovateľská starostlivosť po pôrode nie je dôležitá iba v prípade, ak žena opustí nemocničné zariadenie pred odporúčanou dobou hospitalizácie, ale je dôležitá pre všetky matky počas celého šestonedelia.

Preto ak MZ SR ide skutočne o zabezpečenie adekvátnej zdravotnej starostlivosti o matky a ich novorodené deti, malo by podniknúť kroky k tomu, aby sprístupnilo popôrodnú starostlivosť v domácom prostredí pre matky počas celého šestonedelia. V prípade matiek, ktoré sa rozhodnú zvoliť si tzv. ambulantný pôrod, aj koordináciu poskytovateľov zdravotnej starostlivosti nemocnica – gynekológ – pediater - pôrodná asistentka za účelom zabezpečenia odporúčaných vyšetrení novorodenca a matky, tak, ako je to štandardné v iných európskych krajinách.

Ani Svetová zdravotnícka organizácia nepovažuje za kvalitnú starostlivosť len starostlivosť poskytovanú v nemocnici. Prax nútiaca ženu zotrvať po pôrode s novorodencom v nemocnici je v rozpore s jej odporúčaniami uvedenými v ňou vydanom dokumente o popôrodnej starostlivosti, kde sa výslovne uvádza, že „[z]dravá matka a dieťa nemusia byť nevyhnutne v nemocnici. Ak pôrod nastal v zdravotníckom zariadení, môžu tam nejakú dobu ostať, najmä ak sú ďaleko od domova a v mieste bydliska je ťažké dostať zodpovedajúcu zdravotnú starostlivosť. Viac-menej však kvalita starostlivosti nezávisí od dĺžky pobytu v zdravotníckom zariadení. Naopak, niekedy je lepšie poskytnúť starostlivosť doma. Zásadné však je, aby sa poskytla starostlivosť primeraná.“¹¹

Navyše, navrhovaná právna úprava predstavuje aj **porušenie antidiskriminačného zákona**¹², keďže tento zákon upravuje aj zákaz diskriminácie z dôvodu pohlavia a rodu v oblasti poskytovania zdravotnej starostlivosti. Znevýhodnené zaobchádzanie so ženami v situácii, v ktorej sa ocitajú špecificky len ženy v čase pôrodu a po pôrode, je **diskrimináciu žien na základe ich**

⁹ Pozri ods. 25 rozsudku.

¹⁰ Pozri odsek 26 rozsudku.

¹¹ Popôrodná starostlivosť o matku a novorodenca: praktická príručka (Postpartum Care of the Mother and Newborn: a practical guide). Dostupné na : http://whqlibdoc.who.int/hq/1998/WHO_RHT_MSM_98.3.pdf.

¹² Zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou.

pohlavia.¹³ Navrhovaná právna úprava zároveň postihuje aj viacnásobne znevýhodnené ženy a predstavuje tak viacnásobnú diskrimináciu na základe pohlavia, rodu a etnickej príslušnosti, ktorá je slovenským antidiskriminačným zákonom, Ústavou SR a medzinárodnými zmluvami zakázaná.

Okrem iného predstavuje porušenie pozitívnej povinnosti štátu predchádzať akýmkoľvek formám diskriminácie žien a prijímať príslušné opatrenia pre jej odstraňovanie, a to aj v oblasti starostlivosti o zdravie.¹⁴

Výbor OSN na odstránenie diskriminácie žien dohliada nad dodržiavaním práv zakotvených v Dohovore o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien zmluvnými štátmi (tento dohovor je súčasťou právneho poriadku SR a tam, kde zabezpečuje väčší rozsah ústavných práv a slobôd, má prednosť pred zákonmi SR) a vydáva v tejto oblasti aj odporúčania. V jednom z takýchto odporúčaní uviedol, že je znepokojený praxou nemocníc, ktoré odmietajú prepustiť matku a dieťa pred 72 hodinami od pôrodu a tiež paternalistickým prístupom lekárov, ktorí odmietajú rešpektovať slobodnú voľbu ženy.¹⁵

Okrem vyššie konkretizovaných porušení práv žien **predstavuje navrhovaná právna úprava aj porušenie práv detí**, ktoré sú hospitalizované spoločne s matkami po pôrode v zdravotníckych zariadeniach. Na základe Dohovoru OSN o právach dieťaťa sa Slovenská republika zaviazala urobiť všetky potrebné opatrenia na to, aby bolo dieťa chránené pred všetkými formami diskriminácie alebo trestania, ktoré vyplývajú z postavenia, činnosti, vyjadrených názorov alebo presvedčenia jeho rodičov, zákonných zástupcov alebo členov rodiny a sledovať plné uskutočňovanie práva dieťaťa na dosiahnutie najvyššej dosiahnuteľnej úrovne zdravotného stavu a robiť opatrenia potrebné na poskytnutie zodpovedajúcej starostlivosti matkám pred aj po pôrode.¹⁶ Tento dohovor zároveň ustanovuje povinnosť štátu pri akejkoľvek činnosti v prvom rade zohľadňovať záujem dieťaťa a zabezpečiť dieťaťu takú ochranu a starostlivosť, aká je nevyhnutná pre jeho blaho, pričom štát berie ohľad na práva a povinnosti jeho rodičov a robí pre to všetky potrebné zákonodarné a správne opatrenia¹⁷, povinnosť štátu urobiť všetky zákonodarné, správne a iné opatrenia na vykonávanie práv uznaných týmto dohovorom¹⁸, či právo dieťaťa nebyť vystavené zasahovaniu do svojho súkromného života a rodiny¹⁹.

Navrhovaná právna úprava **je v rozpore s všeobecne zaužívanou praxou v zahraničí**. Napr. Česká republika v týchto dňoch ruší právnu úpravu o povinnosti pôrodníc hlásiť orgánom sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately odchod žien z pôrodníc pred uplynutím 72 hodín od pôrodu a upravuje pravidlá pre zdravotnícky personál, ako má postupovať v prípade žien, ktoré nechcú zotrvať so svojim zdravým novorodencom v nemocničnom zariadení odporúčaných 72 hodín. Namiesto zastrašovania, volania úradu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately alebo polície budú mať teda lekári/ky povinnosť poučiť ženu o starostlivosti o novorodenca a odporúčaných vyšetreniach, ktoré by malo dieťa absolvovať, a rešpektovať jej rozhodnutie o mieste poskytovanej zdravotnej starostlivosti po pôrode. Ide o jasný signál, že ČR sa chce pridať k časti Európy, kde je možnosť tzv. ambulantného pôrodu a poskytovania zdravotnej starostlivosti

¹³ Diskriminácia na základe pohlavia je prítomná bez toho, že by bol potrebný mužský komparátor – pozri napr. ods. 10 písm. a) Všeobecného komentára č. 20 Výboru pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva s názvom *Nediskriminácia v oblasti hospodárskych, sociálnych a kultúrnych práv* z roku 2009.

¹⁴ Pozri čl. 2 písm. d) a e) a čl. 12 Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (publikovaný v zbierke zákonov ako vyhláška ministra zahraničných vecí č. 62/1987 Zb.).

¹⁵ Pozri Všeobecné odporúčania Výboru OSN na odstránenie diskriminácie žien proti Českej republike z 22.10.2010, dostupné na <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cedaw/docs/co/CEDAW-C-CZE-CO-5.pdf>.

¹⁶ Pozri čl. 2 a čl. 24 ods. 2 písm. d) Dohovoru o právach dieťaťa

¹⁷ Tamtiež, čl. 3.

¹⁸ Tamtiež, čl. 4.

¹⁹ Tamtiež, čl. 16.

po pôrode aj v domácom prostredí štandardom. Ako príklad môžeme ďalej uviesť krajiny ako sú Nórsko, Nemecko alebo Holandsko.

Pevne veríme, že predložená hromadná pripomienka bude zohľadnená a navrhované ustanovenie bude z návrhu novely zákona vypustené.

Máme, za to, že je povinnosťou štátu, aby namiesto zastrašovania žien a držania ich proti ich vôli po pôrode dieťaťa v nemocnici prijímal opatrenia podporujúce ženy právo ženy rozhodovať sa o okolnostiach narodenia detí, právo na zdravie a zdravotnú starostlivosť tak, tak aby sa ženám zabezpečila čo najlepšia možnosť voľby. Súčasťou tohto práva by mala byť možnosť absolvovať ambulatný pôrod s následnou zdravotnou starostlivosťou o ženu aj novorodenca v domácom prostredí (hradenou z verejného zdravotného poistenia) – a to nielen počas troch dní, ale počas celého šestonedelia. Okrem toho by štát mal v súvislosti s pôrodom zaviesť aj adekvátne sociálne služby – napr. pomoc s domácnosťou a ďalšími deťmi v prvých týždňoch života dieťaťa (tak, ako je to tiež bežné vo viacerých civilizovaných krajinách – napr. Francúzsku či Kanade).

V rámci rozporového konania sme pripravené poskytnúť ministerstvu podrobnejšie informácie o skutočnostiach uvedených v tejto hromadnej pripomienke.

Expertíza mimovládnych organizácií predkladajúcich túto hromadnú pripomienku.

Občan, demokracia a zodpovednosť je ľudskoprávna mimovládna organizácia s vyše 20-ročnými skúsenosťami, ktorá presadzuje hodnoty spravodlivosti, ľudskej dôstojnosti a nediskriminácie. Osobitne sa venuje ľudským právam žien, a to najmä ich právu na rovné zaobchádzanie v pracovnoprávných vzťahoch a reprodukčným právam. V oblastiach svojej pôsobnosti sa okrem iného venuje občianskej advokácii, vzdelávaniu, publikačnej činnosti a strategickému vedeniu súdnych sporov. Viac informácií nájdete na www.odz.sk.

Poradňa pre občianske a ľudské práva je mimovládna organizácia, ktorá sa od roku 2001 venuje ochrane ľudských práv a slobôd so zameraním na ochranu práv menšín a ochranu pred diskrimináciou. Zvláštnu pozornosť v rámci svojich aktivít venuje presadzovaniu práv rómskych žien. Na Slovensku Poradňa rozvíja metódu strategického vedenia súdnych sporov (strategickej litigácie) v prípadoch diskriminácie a uskutočňuje vzdelávacie a advokačné aktivity. Viac informácií nájdete na www.poradna-prava.sk.

Ženské kruhy sú mimovládnu organizáciou, ktorá si kladie za cieľ prinášať komplexný pohľad na tehotenstvo, pôrod a materstvo, ako na prirodzenú a dôležitú súčasť života ženy. Vychádzajúc z presvedčenia, že toto obdobie by malo byť prežité, pokiaľ je to možné, pozitívne a bez pocitu straty kontroly nad vlastným telom. Snaží sa informovať ženy o prirodzenom pôrode, zvyšovať ich právne povedomie v súvislosti s ľudskými, rodičovskými a patientskými právami žien. Hlavným cieľom združenia je dosiahnuť, aby rešpekt, dôstojnosť a slobodná voľba žien v tehotenstve a pri pôrode boli samozrejmosťou. Viac informácií nájdete na www.zenskekruby.sk.